

Світлана КОБУТА,

orcid.org/0000-0003-3526-077X

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов і перекладу

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна) *svitlana.kobuta@pnu.edu.ua*

Леся СЕРМАН,

orcid.org/0000-0003-2061-1792

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземних мов і перекладу

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна) *lesia.serman@pnu.edu.ua*

ВПЛИВ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ НА МОТИВАЦІЮ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ (РОЗГЛЯД У ДІАХРОНІЇ)

Вже більше двох років навчальний процес у системі вищої освіти України відбувається здебільшого в дистанційній формі. Науковці роблять перші кроки до розуміння того, як такі обставини впливають на мотивацію студентів до навчання, зокрема до вивчення іноземних мов. У даній роботі досліджується мотивація студентів, що навчаються за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» до вивчення іноземних мов, володіння якими є безумовним компонентом їхньої професійної компетентності. Мотивація студентів до навчання – це складний психолого-педагогічний феномен, що визначає результативність та успішність навчального процесу. Важливим фактором, що впливає на мотивацію студентів-міжнародників до вивчення іноземних мов є і дистанційна форма навчання. Згідно теорії самодетермінації мотивація поділяється на внутрішню та зовнішню залежно від ступеня автономії, виду регулювання та інтерналізації у ставленні особистості до певної дії. Внутрішня мотивація до вивчення іноземних мов означає, що володіння іноземною мовою є значущим для студента саме по собі і виявляє найбільш позитивне ставлення до вивчення і використання іноземної мови. Натомість зовнішня мотивація вказує на інші спонукання, наприклад, досягнення соціального престижу, високої зарплати (зовнішня позитивна мотивація), чи то навіть уникнення негативних оцінок чи осуду з боку викладачів, батьків та ін., (зовнішня негативна мотивація). Метою даної наукової розвідки є дослідження впливу дистанційної форми навчання на мотивацію студентів до вивчення іноземних мов у діахронії.

Для виявлення тенденції зміни мотивації у студентів-міжнародників до вивчення іноземних мов було проведено діахронне дослідження методом опитування студентів у лютому 2021 року та у лютому 2022 року. Аналіз віповідей студентів стосовно їх спонукань до вивчення іноземних мов дозволив встановити мотиваційний комплекс співвідношення різних видів мотивації. Результати дослідження показали, що мотиваційний комплекс зі співвідношення трьох видів мотивації (внутрішньої мотивації, зовнішньої позитивної та зовнішньої негативної мотивації) протягом 2021 та 2022 років залишився оптимальним, проте його кількісні позакники змінилися. Суттєво зріс показник зовнішньої позитивної мотивації. Продовження такої тенденції може призвести до заміни мотиваційного комплексу на менш оптимальний, що стало б небажаним наслідком переходу на дистанційну форму навчання, а тому потребує подальшого дослідження.

Ключові слова: дистанційне навчання, іноземні мови, внутрішня мотивація, зовнішня мотивація, мотиваційний комплекс, діахронія.

Svitlana KOBUTA,*orcid.org/0000-0003-3526-077X*

PhD (Philology),

*Associate Professor at the Department of Foreign Languages and Translation**Vasyl Stefanyk Precarpathian National University**(Ivano-Frankivsk, Ukraine) svitlana.kobuta@pnu.edu.ua***Lesia SERMAN,***orcid.org/0000-0003-2061-1792*

PhD (Education),

*Associate Professor at the Department of Foreign Languages and Translation**Vasyl Stefanyk Precarpathian National University**(Ivano-Frankivsk, Ukraine) lesia.serman@pnu.edu.ua*

THE INFLUENCE OF REMOTE LEARNING ON MOTIVATION TO MASTER FOREIGN LANGUAGES (DIACHRONIC CONSIDERATION)

For more than two years the educational process in the higher education system of Ukraine has been taking place mostly in the remote form. First steps are being taken by scientists to realise how these circumstances affect students' motivation to study in general and to study foreign languages in particular. The motivation of students, studying in the specialty 291 International Relations, Public Communications and Regional Studies, to master foreign languages, which is an unconditional component of their professional competence is revealed in the article. Students' motivation to study is a complex psychological and pedagogical phenomenon that determines the effectiveness and success of the educational process. An important factor affecting the motivation of students to study foreign languages is remote learning. According to the theory of self-determination, motivation is divided into intrinsic and extrinsic depending on the degree of autonomy, the type of regulation and internalization in the individual's attitude to a certain action. Intrinsic motivation to foreign languages learning means that mastering a foreign language is significant for the student in itself and shows the most positive attitude towards learning and using a foreign language. Instead, extrinsic motivation indicates other incentives, for example, achieving social prestige, a high salary (extrinsic positive motivation), or even avoiding negative evaluations or condemnation from teachers, parents, etc., (extrinsic negative motivation). The purpose of this research is to study the impact of remote education on students' motivation to study foreign languages in diachrony.

In order to identify the trend of motivation change of students in the faculty of International Relations to study foreign languages, a diachronic study was conducted using the student survey method in February 2021 and February 2022. The analysis of students' responses regarding their motivations to learning foreign languages made it possible to establish a motivational complex of the correlation of different types of motivation. The results of the study showed that the motivational complex from the correlation of three types of motivation (intrinsic motivation, extrinsic positive and extrinsic negative motivation) remained optimal during 2021 and 2022, but its quantitative indicators have changed. The indicator of extrinsic positive motivation increased significantly. The continuation of such a trend may lead to the replacement of the motivational complex with a less optimal one, which would be an undesirable consequence of the transition to remote education, and therefore requires further research.

Key words: *remote learning, foreign languages, intrinsic motivation, extrinsic motivation, motivational complex, diachrony.*

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні на всіх освітніх рівнях здійснюється вивчення іноземної мови, ефективність якого залежить від багатьох факторів. Науковці відносять до них інтелект, внутрішнє ставлення, здібності та мотивацію, і саме мотивація є основним фактором, що впливає на вивчення іноземної мови, оскільки опосередковує ставлення до цільової мови та результати в процесі її вивчення (Mantiri, 2015; Santana et al., 2016).

Мотивація – це складний психологічний процес, який включає багато аспектів, таких як поведінка, процес прийняття рішень, пізнання, біологічні аспекти та емоції (Woon et al., 2016). Уже більше двох років освітній процес у ЗВО в Україні

забезпечується різноманітними технологіями дистанційного навчання. Хоча мотивація є важливим фактором, що визначає якість та результативність навчального процесу, особливо у віддаленій, дистанційній формі, досліджень щодо неї недостатньо. Особливо це стосується впливу дистанційної форми навчання на мотивацію до вивчення іноземної мови. На нашу думку, розгляд даної проблеми у діакронії дозволяє краще зрозуміти даний процес.

Метою даної наукової розвідки є встановлення тенденції зміни мотивації студентів до вивчення іноземних мов в умовах дистанційного навчання з використанням діакронного методу.

Аналіз дослідження. Вивчення іноземної мови передбачає застосування багатомірної

та інтегративної структури, об'єднаної двома типами змінних: 1) ті, що стосуються контексту; 2) ті, що стосуються особистості. Змінні контексту охоплюють лінгвістичний, соціальний та освітній контексти, включаючи такі фактори, як широке використання іноземної мови, час, присвячений її вивченню, соціальні мережі, загальні соціальні переконання та ставлення до іноземної мови, доступ до культурних благ, культурна чутливість, освітня політика, освітнє середовище та методи навчання (Richards, 2014; Santana et al., 2016; Vermunt and Donche, 2017).

Змінні, пов'язані з людиною, включають індивідуальні здібності та особливості процесу навчання, а також афективні та мотиваційні фактори. Здібності передбачають стратегії навчання, розвиток фонетичних, граматичних і прагматичних навичок використання мови. (Santana et al., 2016). Афективна сфера втілює ряд факторів, таких як установка, самооцінка, емпатія, екстраверсія, гальмування, наслідування, тривожність і особливо мотивація (Richards, 2014; Santana et al., 2016; Vermunt and Donche, 2017). Тому саме потреба у розумінні процесу мотивації лежить в основі планування та організації навчання. Водночас вивчення впливу дистанційної форми навчання на мотивацію вивчення іноземних мов серед студентів-міжнародників охоплює обидва типи таких змінних, в чому полягає складність та полівалентність даного дослідження.

Як же вплинула на мотивацію студентів вивчати іноземні мови дистанційна форма навчання, впровадження якої було вимушеним і не очікуваним?

Однією із теоретичних моделей, що пояснюють мотивацію, є теорія самодетермінації, в якій акцентується увага на регулюванні людської поведінки та на тому, що мотивація може бути різною у кожної людини. Зокрема, ця теорія зосереджується на тому, як особистісні мотиви інтегруються та регулюються в індивіда «Я», надаючи йому/її можливості та забезпечуючи належне функціонування. Згідно теорії самодетермінації кожна людина регулює свою поведінку відповідно до своїх психологічних потреб і може робити з точки зору від повністю зовнішніх чинників до інтерналізованих та автономних. Зовнішні аспекти викликають зовнішню мотивацію, тоді як внутрішня мотивація пов'язана з автономними аспектами, що є найбільш цінним (Deci and Ryan, 2014; Ryan and Deci, 2000).

Отож, в основу методики нашого дослідження покладено концепцію про внутрішню і зовнішню види мотивації в рамках теорії самодетермінації, адже, як стверджує Тадеєва Т.В., упродовж усього 40-річного розвитку теорії самодетермінації однією із пріоритетних сфер її апробування та

застосування була саме освітньо-виховна царина (Тадеєва Т., 2012: 2015).

Внутрішня мотивація є архетипом автономії, а зовнішня пов'язана зі змінними, контрольованими контекстом. Про внутрішні типи мотивації (ВМ) можна говорити, якщо діяльність значуща для особистості сама по собі. Якщо ж в основі мотивації самої діяльності лежить прагнення до задоволення інших потреб (мотиви соціального престижу, зарплати та ін.), то в даному випадку прийнято говорити про зовнішню мотивацію (Woon et al., 2016). Самі ж зовнішні мотиви можна диференціювати на зовнішні позитивні, що визначають *зовнішню позитивну мотивацію (ЗПМ)*, – це ідентифіковане регулювання, в якому індивід визнає важливість діяльності, і зовнішні негативні, що визначають *зовнішню негативну мотивацію (ЗНМ)*, – зовнішнє регулювання, яке в основному контролюється непередбаченими обставинами навколишнього середовища.

З одного боку під час дистанційного навчання студенти отримують певну автономію у виборі та використанні Інтернет-ресурсів, обираючи власні методи, додаткові навчальні матеріали; самоконтроль; налагоджуючи співпрацю; веб-сайти, мобільні додатки, що надають велику кількість текстів для прослуховування, мовлення, читання та письма; інтернет-журнали з вивчення іноземної мови; чати. Вищезазначені фактори зумовлюють те, що студенти отримують автономію в процесі вивчення іноземної мови. Проте, з іншого боку існують деякі фактори, які негативно впливають на автономію: студенти, які мають низьку самоорганізованість і здатність до автономії, можуть буди демотивованими; оскільки вивчення іноземної мови є надзвичайною роботою і потребує саморегуляції та самоорганізації. В сукупності, інтернет-середовище є потужним навчальним середовищем, яке змушує саморегулюватися і обговорювати різні теми і досягати осмисленого навчання, наприклад використовуючи блоги для цього (Кашуба та ін., 2021: 449). З іншого боку науковці підкреслюють потенціал безпосереднього спеціально організованого і відповідно спрямованого постійного спілкування, живої взаємодії учасників освітнього процесу (Мальований Ю., 2020). Натомість дистанційне навчання спровокувало зниження мотивації студентів до навчання, оскільки списувати та порушувати академічну доброчесність стало набагато легше по той бік екрану: користуватися допомогою пошукової системи, підказками в загальному студентському чаті тощо (Діденко І., Загоруйко Л., Філатова О., 2021:506).

Методика дослідження. Для реалізації дослідження було проведено 2 опитування з різницею

Таблиця 1

Середні показники значень різних видів спонукань до вивчення студентами іноземних мов у розрізі 2021 та 2022 років

Вид спонукань до вивчення іноземних мов	Тип мотивації	Середні показники значень спонукань до вивчення іноземних мов	
		2021 рік	2022 рік
Задоволення від самого процесу і результату оволодіння іноземною мовою	Внутрішня мотивація	4,8	4,9
Можливість якнайповнішої самореалізації в обраній сфері професійної діяльності		4,7	4,7
Грошовий заробіток у майбутній професійній діяльності	Зовнішня позитивна мотивація	3,9	4,8
Перспективи кар'єрного зростання на майбутньому робочому місці		4,1	4,7
Потреба в досягненні соціального престижу і поваги з боку інших		3,5	4,2
Прагнення уникнути можливих покарань або неприємностей (негативні оцінки, перездачі)	Зовнішня негативна	2,3	2,2
Прагнення уникнути критики з боку оточення (сім'я, викладачі, роботодавці)		2,1	2,0

у рік, а саме лютий 2021 року/лютий 2022 року. У дослідженні взяло участь 123 респонденти, студенти I-IV курсів спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» у 2021, у 2022 році були опитані 53 студенти оскільки не брали участь студенти 1 курсу та минулорічного 4 курсу, тобто кожен респондент, що взяв участь в опитування у 2022 році, проходив його у 2021 році. Опитування проводилося на платформі Google Forms та було розроблене на основі методики встановлення мотиваційних комплексів особистості (Реан А., Бордовская Н., Розум С., 2007), що була модифікована авторами для встановлення мотивації до вивчення іноземних мов. Вона дозволяє встановити співвідношення різних видів мотивації (ВМ, ЗПМ, ЗНМ), визначивши так званий мотиваційний комплекс особистості. Респондентам пропонувалося оцінити від 1-го до 5-ти балів 7 різних спонукань до вивчення іноземних мов, кожне з яких відноситься до певного виду мотивації. Щоб встановити загальну картину, після підрахунку індивідуальних значень визначалось середнє арифметичне значення кожного виду мотивації для даної вибірки. Найоптимальнішою для вивчення іноземних мов вважається ВМ, сприятливою ЗПМ, а ЗНМ – несприятливою. До оптимальних мотиваційних комплексів відносяться такі варіанти кількісного співвідношення показників різних типів мотивації: ВМ>ЗПМ>ЗНМ та ВМ=ЗПМ>ЗНМ, відповідно, найгіршим мотиваційним комплексом вважається ЗНМ>ЗПМ>ВМ. Варто зазначити, що для інтерпретації даних враховується не тільки співвідношення між типами мотивації, але і кількісна різниця між ними.

Середні показники значень різних видів спонукань до вивчення студентами іноземних мов у розрізі 2021 та 2022 років наведені у Таблиці 1.

Зведені результати представлені у Таблиці 2. З отриманих даних вираховуємо мотиваційні комплекси у 2021 році: ВМ (4,75) > ЗПМ (3,83) > ЗНМ (2,20) та у 2022 році: ВМ (4,80) > ЗПМ (4,56) > ЗНМ (2,10). Тобто встановлені співвідношення різних типів мотивації не змінилися у діахронії, проте змінилися їх кількісні показники. Якщо для ВМ та ЗНМ ці зміни є незначними, то різке збільшення кількісних показників ЗПМ (з 3,83 до 4,56) одразу привертає увагу. Тобто показник ЗПМ значно наблизився до показника ВМ. Незважаючи на те, що за рік дистанційного навчання мотиваційний комплекс до вивчення іноземних мов у студентів залишився той самий – найоптимальніший, збільшення кількісного показника ЗПМ свідчить про зміщення мотиваційних орієнтацій, а отже і виду регулювання та рівня автономії. Причини цього повинні стати об'єктом подальших досліджень, оскільки продовження такої тенденції може призвести до заміни мотиваційного комплексу на менш оптимальний ВМ=ЗПМ>ЗНМ.

Таблиця 2

Зведені результати середніх показників значень спонукань до вивчення іноземних мов

Тип мотивації	Середні показники значень спонукань до вивчення іноземних мов	
	2021 рік	2022 рік
Внутрішня мотивація	4,75	4,80
Зовнішня позитивна мотивація	3,83	4,56
Зовнішня негативна мотивація	2,1	2,0

Висновки. Мотивація до навчання – складний психолого-педагогічний феномен, від якого залежить успішність та результативність навчального процесу. На мотивацію до вивчення іноземних мов у студентів-міжнародників впливає багато факторів, серед яких і дистанційна форма навчання.

Внутрішня мотивація посилюється потребою взаємодіяти, бути компетентним і досягати автономії. Коли студент свідомо ототожнює себе з поточною дією або з її цінністю. Мотивація до вивчення іноземної мови також пов'язана із зовнішніми правилами, оскільки контекстні фактори також впливають на навчання, до прикладу, такі аспекти, як навчальна програма, ресурси, викладач, культурний капітал та соціально-економічний статус, можуть впливати на відчуття та якість мотивації. Тому до таких факторів відноситься і дистанційна форма навчання, що має ряд переваг і недоліків. З одного боку вона надає

певний рівень автономії студентам, з іншого боку ефективно використання такої автономії потребує саморегуляції та самоорганізації, що не завжди у достатній мірі розвинені у студентів.

Для простеження тенденції зміни мотивації у студентів-міжнародників до вивчення іноземних мов було проведено діахронне дослідження методом опитування студентів. Результати дослідження показали, що мотиваційний комплекс зі співвідношення трьох видів мотивації (ВМ, ЗПМ, ЗНМ) протягом 2021 та 2022 років залишився оптимальним (ВМ>ЗПМ>ЗНМ), проте його кількісні позакники змінилися. Суттєво зріс показник ЗПМ (з 3,83 до 4,56), рівень ВМ теж виріс, хоча й не в такій значній мірі.

Перспективи подальших досліджень можуть стосуватися виявлення причин встановленої зміни кількісних показників мотиваційного комплексу щодо вивчення іноземних мов студентами-міжнародниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діденко І., Загоруйко Л., Філатова О. Проблеми викладання іноземних мов студентам немовних спеціальностей: до, під час та після пандемії. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2021, № 3 (107). С.501-510
2. Кашуба О. М., Кравчук Т. О., Навольська Г. І., Оніщук І.В. Використання дистанційного навчання при вивченні іноземних мов у ЗВО. Modern education, training and upbringing: collective monograph / Abdullayev A., Rebar I., – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2021. 594 с., с.448-452
3. Мальований Ю.І. Дистанційне навчання: реалії і перспективи. Вісник НАПН України, 2020, 2(1). URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/72/101> <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-10-1>
4. Реан А., Бордовская Н., Розум С. Психология и педагогика; «Питер», 2007, 432 с.
5. Тадеєва Т.В. Теорія самодетермінації Дісі–Раяна і навчальна мотивація. Наукові записки. Серія: Педагогіка. 2012. № 3.С. 213-220
6. Deci E.L., Ryan R.M. Motivation, personality, and development within embedded social contexts: an overview of self-determination theory. R. Ryan (Ed.), The Oxford Handbook of Human Motivation (85–107), Oxford University Press, New York (2014)
7. Mantiri O. Key to Language learning success. J. Arts Humanit., 4 (2015), pp. 14–18
8. Richards J.C. (2015). Error analysis: Perspectives on second language acquisition. Routledge.
9. Ryan R. M. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychologist. – 2000. – Vol. 55. – pp. 68–78
10. Vermunt J.D., Donche V. A learning patterns perspective on student learning in higher education: state of the art and moving forward Educ. Psychol. Rev., 29 (2017), pp. 269–299L.
11. Woon ., Wang J., Ryan R. (Eds.), Building Autonomous Learners. Perspectives from Research and Practice Using Self-Determination Theory, Springer, New York (2016)

REFERENCES

1. P Didenko I., Zahoruiko L., Filatova O. Problemy vykladannia inozemnykh mov studentam nemovnykh spetsialnostei: do, pid chas ta pislia pandemii. [Problems of teaching foreign languages to students of non-linguistic majors: before, during and after the pandemic]. Pedagogichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii, , 3 (107), (2021), pp. 501–510 [in Ukrainian].
2. Kashuba O. M., Kravchuk T. O., Navolska H. I., Onishchuk I.V. Vykorystannia dystantsiinoho navchannia pry vyvchenni inozemnykh mov u ZVO. [The use of distance learning in the study of foreign languages at higher education institutions]. Modern education, training and upbringing: collective monograph / Abdullayev et al. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, (2021), 594 p., pp.448–452 [in Ukrainian].
3. Malovanyi Yu.I. Dystantsiine navchannia: realii i perspektyvy. [Distance learning: realities and prospects]. Visnyk NAPN Ukrainy, 2(1) (2020), URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/72/101> <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-10-1> [in Ukrainian].
4. Rean A., Bordovskaia N., Rozum S. Psykholohyia y pedahohyka. [Psychology and pedagogy]. «Pyter», 2007, 432 p. [in Russian].
5. Tadeieva T.V. Teoriia samodeterminatsii Deci–Ryan i navchalna motyvatsiia. [Deci–Ryan's theory of self-determination and educational motivation]. Proceedings. Series: Pedagogy, 3 (2012), pp. 213–220 [in Ukrainian].

-
6. Deci E.L., Ryan R.M. Motivation, personality, and development within embedded social contexts: an overview of self-determination theory. R. Ryan (Ed.), *The Oxford Handbook of Human Motivation* (85–107), Oxford University Press, New York (2014)
 7. Mantiri O. Key to Language learning success. *J. Arts Humanit.*, 4 (2015), pp. 14–18)
 8. Richards J.C. (2015). *Error analysis: Perspectives on second language acquisition*. Routledge.
 9. Ryan R. M. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist* 55 (2000), pp. 68–78
 10. Vermunt J.D., Donche V. A learning patterns perspective on student learning in higher education: state of the art and moving forward *Educ. Psychol. Rev.*, 29 (2017), pp. 269–299.
 11. Woon ., Wang J., Ryan R. (Eds.), *Building Autonomous Learners. Perspectives from Research and Practice Using Self-Determination Theory*, Springer, New York (2016)